

COVID-19 Salgınlarının Gruplar Arası Eşitsizlikler Üzerine Etkileri: Kadınlar Örneği

Effects of the COVID-19 Pandemic on Intergroups Inequalities: The Case of Women

Deniz Eniç¹

¹Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Adana

ÖZ

Günümüzde etkileri devam eden COVID-19 pandemisinin gruplar arasındaki eşitsizlikler üzerinde önemli çıktıları söz konusudur. Mevcut çalışmanın temel amaçları, COVID-19 salgınının kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri nasıl etkilediğini irdelemek, bu süreçte artan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin nedenlerini kavrayabilmek ve bu eşitsizliklerin nasıl azaltılabileceğine ilişkin uygulanabilir çözüm önerileri sunmaktır. Dünyanın farklı ülkelerinden gelen bulgular sonucunda, salgın öncesinde var olan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin COVID-19 salgını ile derinleştiği anlaşılmaktadır. Pandemi ile kadınların maruz kaldığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet düzeyinde önemli artışlar yaşandığı, ev ve bakım işlerine harcadığı emeğin kayda değer ölçüde yükseldiği ve iş yaşamında karşılaştıkları sorunların ciddi ölçüde arttığı görülmektedir. Cinsiyet temelli eşitsizliklerinin salgın sürecinde neden arttığını anlamak toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak adına atılabilecek önemli adımlardan biridir. Eşitsizliklerin artışıdaki nedenler incelendiğinde, salgınla mücadele konusunda uygulanan politikalardan, toplumsal cinsiyet rollerine kadar pek çok faktörün bu süreçte kritik rol oynadığı tespit edilmiştir. Son olarak, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin zayıflatılabilmesi için toplumsal cinsiyete dayalı farkındalık eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, kadınların karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirilmesi, kadınları destekleyen mekanizmaların güçlendirilmesi ve bu mekanizmaların görünürlüğünün artırılması gibi kısa ve uzun vadede gerçekleştirilecek olan çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Pandemi, kadın, toplumsal cinsiyet, eşitsizlik

ABSTRACT

The ongoing COVID-19 pandemic has crucial implications for intergroup inequalities. The main aims of the current study are to examine how the COVID-19 affects inequalities between women and men, understand the causes of increasing gender-based inequalities during pandemic, and offer practical solutions on how these inequalities can be reduced. The results of studies from different countries demonstrated that gender-based inequalities that existed before the pandemic deepened with the COVID-19. After the COVID-19, there has been a serious rise in the level of physical, psychological and economic violence that women are exposed to, the labor they spend on housework and caring has increased dramatically, and the problems they face in business life ascended. Understanding why gender-based inequalities have increased during the COVID-19 is one of the influential steps to achieve gender equality. When the reasons are examined, it has been determined that many factors, including the policies implemented in the struggle against the pandemic and gender roles, play critical roles in this rise. Finally, in order to diminish gender-based inequalities, short and long-term solutions are presented such as carrying out gender-based awareness education, adequate representations of women in decision-making processes, developing gender-sensitive policies, strengthening the mechanisms that support women.

Key words: Pandemic, women, gender, inequality

Giriş

Koronavirüsün neden olduğu COVID-19 pandemisi, tüm dünyada yaşam pratiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Literatüre bakıldığında, pandemi gibi küresel kriz dönemlerinin toplumda yer alan herkesi benzer şekilde etkilemediği anlaşılmaktadır (Huo 2020). Salgınların birey, grup ve toplum üzerindeki etkileri birbirinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Dünya çapında yaşanan bir pandemi deneyiminin bireyi nasıl, ne yönde ve hangi boyutta etkileyeceği, kişinin üyesi olduğu grupların toplum içindeki konumuna göre şekillenmektedir. Bu konuda yürütülen çalışmalar, salgın dönemlerinden yoksullar, kadınlar, göçmenler, azınlıklar gibi dezavantajlı konumdaki grupların daha fazla etkilendiğini ortaya koymaktadır (Byrd ve Clayton 2000, Quinn ve ark. 2011, Ribeiro ve ark. 2021). Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde, bugüne dek yaşanan farklı

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Deniz Eniç, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Adana, Türkiye

E-posta/E-mail: denic@atu.edu.tr **Geliş tarihi/Received:** 12.01.2022 **Kabul tarihi/Accepted:** 04.04.2022

ORCID ID: 0000-0002-5737-9520

salgın dönemlerinde hastalıkla birlikte gruplar arasında önceden var olan eşitsizliklerin arttığı saptanmıştır (Herek ve Capitonio 1999, Hutchins ve ark. 2011). Bu konuda yürütülen araştırmalar, günümüzde etkisi süren COVID-19 salgınının da gruplar arasındaki eşitsizliklerin şiddetlenmesine yol açtığını göstermiştir (Banerjee ve ark. 2020, White ve Nafilyan 2020). COVID-19 sürecinden en fazla etkilenen gruplardan biri kadınlardır. Mevcut makalenin temel hedeflerinden biri COVID-19 salgınının toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki yansımalarının tespit edilmesidir. Ayrıca, çalışmanın başat amaçları arasında salgın sürecinde cinsiyet temelli eşitsizliklerin neden yükseldiğini tespit etmek ve güçlenen eşitsizliklerin azaltılması adına neler yapılabileceğine odaklanmak yer almaktadır. Çalışmada ilk olarak, COVID-19 pandemisinin kadınlar üzerindeki etkilerinin neler olduğu üzerine odaklanılmıştır. Ardından, salgın döneminde artan cinsiyet temelli eşitsizliklerin hangi faktörlerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Son olarak, pandemi sürecinde kadın ve erkekler arasında derinleşen eşitsizliklerin nasıl azaltılabileceğine ilişkin çeşitli reçeteler sunulmuştur. İşbu çalışmanın pandemi ile derinleşen toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle nasıl mücadele edileceğine ilişkin uygulanabilir öneriler sunarak ilgili literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Pandemi Dönemlerinde Gruplar Arası Eşitsizlikler

Geniş bir coğrafi alanda meydana gelen ve dünya nüfusunun önemli bir bölümünü etkileyen salgın hastalıklar *pandemi* olarak tanımlanır (Denemark 2022). Bir salgının pandemi olarak nitelendirilmesi için yeni bir virüs tipi olması, virüse karşı minimum nüfus bağışıklığının bulunması, geniş bir alana yayılması, yüksek bulaşıcılık oranı göstermesi ve şiddetli semptomlara neden olması gerekir (McMillen 2016). İnsanlık tarihi boyunca ortaya çıkan salgın hastalıklar nedeniyle milyonlarca kişinin yaşamını yitirdiği; ayrıca, yaşanan salgınların sağlık, ekonomi, güvenlik ve siyasi olmak üzere farklı alanlarda ciddi sonuçlar doğurduğu anlaşıyor (Qiu ve ark. 2017). Kara Veba, verem, çiçek hastalığı, AIDS, SARS gibi hastalıklar tarih boyunca gözlenen önemli salgınlardan yalnızca bazılarıdır (Taylor 2019).

Literatüre bakıldığında, her bireyin yaşanan salgınlardan benzer şekilde etkilenmediği, insanların salgın hastalıklarla kurduğu ilişkinin, üyesi oldukları grupların hiyerarşik yapılanmadaki konumuna göre şekillendiği anlaşılmaktadır (Kocabaş 2020). Bu konuda yürütülen çalışmalar, salgın dönemlerinden avantajlı ve çoğunluk gruplara kıyasla yoksullar, göçmenler, azınlıklar, kadınlar gibi toplumsal hiyerarşide dezavantajlı konumda bulunan grup üyelerinin daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Örneğin, yaşanan farklı pandemi dönemlerinde (Örn. AIDS: Piot ve ark. 2001, *İnfluenza*: Rutter ve ark. 2012, *COVID-19*: Ribeiro ve ark. 2021) salgınların düşük sosyoekonomik statüye sahip birey, grup ve toplumlar üzerinde daha yıkıcı etkilere neden olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, araştırmalar sonucunda yalnızca sosyoekonomik açıdan düşük konumda bulunan bireylerin değil toplumsal yapılanma içinde dezavantajlı ve azınlık durumunda bulunan grup üyelerinin de salgın dönemlerinden avantajlı ve çoğunluk grupların üyelerine kıyasla çok daha olumsuz etkilendiği

anlaşılmaktadır (Byrd ve Clayton 2000). Dezavantajlı grupların salgının etkilerine daha açık hale gelmesi ise pandemi sürecinde gruplar arasında var olan eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

Günümüzde tüm dünyada etkisi süren salgınlardan biri COVID-19 salgınıdır. Koronavirüsün neden olduğu COVID-19 salgını, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir. DSÖ verilerine göre 6 Ocak 2022 tarihinde dünya genelinde COVID-19 pozitif vaka sayısı 296.496.809, ölüm sayısı ise 5.462.631'dir. Literatüre bakıldığında COVID-19 salgınının avantajlı gruplara kıyasla yoksullar (Ribeiro ve ark. 2021), azınlıklar (Banerjee ve ark. 2020), yaşlılar (Soto-Perez-de-Celis 2020), kadınlar (Power 2020) gibi dezavantajlı konumda bulunan grupların üyelerini daha fazla etkilediği görülmektedir. Araştırmalar, COVID-19 salgını ile dezavantajlı grup üyelerinin virüse yakalanma (White ve Nafilyan 2020), virüs nedeni ile yaşamını yitirme (Ribeiro ve ark. 2021), işsiz kalma (Cortes ve Forsythe 2020), ayrımcılığa uğrama (Demirtaş-Madran 2020, Eniç 2021) düzeyinin avantajlı ve çoğunluk grup üyelerinden çok daha yüksek olduğunu göstermiştir.

COVID-19 Pandemisinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği

Yukarıda ifade edildiği üzere, COVID-19 pandemisinin ciddi ölçüde etkilediği gruplardan biri kadınlardır. Salgının ortaya çıktığı tarihten itibaren pandeminin kadınları nasıl etkilediğini ve salgının toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği üzerindeki yansımalarını inceleyen çok sayıda çalışma yapılmıştır (Fortier 2020, Overall ve ark. 2020, Reichelt ve ark. 2021). Salgın hem kadınların hem de erkeklerin yaşamında önemli zorluklara neden olsa da, yapılan çalışmalar COVID-19 pandemisinin iki grup üzerindeki etkilerinin farklılaştığını ortaya koymuştur (Kalaylıoğlu 2020). Araştırmalar, salgının kadınlar üzerindeki etkilerinin oldukça yıkıcı olduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ciddi şekilde derinleştirdiğini göstermiştir (Landivar ve ark. 2020). Pandeminin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarda, pandemi öncesi ile kıyaslandığında kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı, ev ve bakım işlerinde daha fazla sorumluluk aldığı ve istihdama katılımının azaldığı görülmektedir.

Cinsiyet Temelli Şiddet Deneyimleri

COVID-19 salgını ile kadınların maruz kaldıkları fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet vakalarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Literatüre bakıldığında, depresyon, kasırga, sel gibi kriz dönemlerinde kadınlara yönelik şiddetin arttığı görülmektedir (Parkinson ve Zara 2013). COVID-19 krizinde tarih tekrar etmiş ve pandemi ile kadınlara yönelik şiddet vakalarının yükseldiği ortaya çıkmıştır (Marques ve ark. 2020). Kadınlara yönelik şiddetin pandemi sürecinde arttığına ilişkin bulgular, polis raporlarına, acil durum hizmetlerine, sığınma evlerine yönelik yoğun talebe, destek hatlarına gelen aramalara ve kişilerin beyanlarına dayanmaktadır (Kalaylıoğlu 2020, Sánchez ve ark. 2020).

Pandemi ile evde geçirilen sürenin artması, kadınları hedef alan şiddet deneyimlerinin hane içinde gerçekleşmesine yol açmıştır. Salgın sürecinde kadınların maruz kaldığı şiddet olaylarının yükseldiğine ilişkin bulgular farklı ülkelerden gelen verilerde açıkça ortaya konmuştur. Örneğin, 28 Mart 2020 tarihinde The Guardian gazetesinde yayınlanan habere göre pandeminin ardından alınan karantina önlemleri ile Brezilya'da aile içi şiddet vakaları %40 ila %50 oranında artmıştır. Haberde ilk koronavirüs vakasının ortaya çıktığı Çin'in Hubei kentinde, polis tarafından kaydedilen aile içi şiddet vakalarının şubat ayındaki karantina sürecinde üç kattan fazla yükseldiği ve bu vakaların %90'dan fazlasının COVID-19 ile ilgili olduğu ifade edilmiştir (Graham-Harrison ve ark. 2020). Mart 2020'de Fransa İçişleri Bakanlığı, ülkede kadına yönelik şiddetin pandemi sürecinde %30 oranında yükseldiğini ifade etmiştir (Euronews 2020). Singapur'da ise salgınla birlikte kadına yönelik şiddetle ilişkili yardım hatlarına gelen aramalarda yüzde 30'dan fazla bir artış kaydedilmiştir (Hingorani 2020). Salgın sürecinde, şiddete bağlı kadın ölümlerinde de artış gözlenmiştir. İngiltere'de COVID-19 kapsamında alınan karantina önlemlerinin uygulandığı 23 Mart ve 12 Nisan 2020 tarihleri arasında ev içi şiddet nedeniyle ölen kadın sayısının son 10 yılın ortalamasından iki katı daha fazla olduğu görülmüştür (Grierson 2020).

Pandemi sürecinde Türkiye'de yaşayan kadınların karşılaştığı tablo da diğer ülkelerde ortaya çıkan ile benzerdir. Salgının ardından Türkiye'deki kadınların karşı karşıya kaldığı şiddet olaylarında da ciddi bir yükseliş gözlenmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'de COVID-19 salgınının toplumsal cinsiyet bağlamında ele alındığı raporda, ülkedeki kadınların COVID-19'un ardından ev içi şiddet düzeyindeki artışı daha fazla duyduklarını ve hissettiklerini ortaya koymuştur (Kalaylıoğlu 2020). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, kendilerine gelen ihbar verilerinden yola çıkarak COVID-19 sürecinde kadınların maruz kaldıkları fiziksel şiddetin %80, psikolojik şiddetin %93, sığınma evi talebinin ise %78 oranında arttığını tespit etmiştir (Evrensel 2020). Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (2020) tarafından Türkiye'nin farklı kentlerinde yaşayan katılımcılardan veri toplanan çalışmada ise pandemi sürecinde kadına yönelik şiddetin üç kat arttığı saptanmıştır. Şiddet düzeyindeki bu yükseliş büyük ölçüde pandemi sürecinde uygulanan karantina politikaları ve karantina önlemleri ile ilişkilidir. Karantina sırasında hareket alanının kısıtlanması ve faille evde kalma zorunluluğu, kadınlar için şiddetten kaçmayı, aile içi istismarı bildirmeyi ve yardım aramayı zorlaştırmıştır (Usta ve ark. 2021).

Farklı kurumlar tarafından yayınlanan raporların yanı sıra çeşitli ülkelerde yürütülen akademik çalışmalarda da (İtalya: Bellizzi ve ark. 2020, Amerika Birleşik Devletleri: Boserup ve ark. 2020, İspanya: Farré ve ark. 2020, Türkiye: Kalaylıoğlu 2020, Hindistan: Patojoshi ve ark. 2021, Brezilya: Telles ve ark. 2021) kadınların pandemi öncesine kıyasla salgınla birlikte daha yoğun şekilde şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Üstelik salgın sürecinde kadınların karşılaştığı şiddet vakaları yalnızca ev ortamıyla da sınırlı kalmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kadınlar COVID-19'dan sonra çevrimiçi şiddetle daha fazla karşı karşıya gelmiştir. Örneğin, Jatmiko ve arkadaşlarının (2020), pandemi sürecinde

sosyal medyada toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti inceledikleri çalışmasında, COVID-19'un sosyal medya kullanımını artırdığı; sosyal medya kullanımının da dijital istismarın yükselmesine neden olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, kadınların günlük hayatta çevrimdışı ortamda maruz kaldığı şiddetin çevrimiçi ortamda devam ettiğine işaret etmiştir. Yukarıda bahsedilen tüm bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, COVID-19 salgını ile dünyanın farklı yerlerinde yaşayan kadınların maruz kaldıkları şiddet vakalarında önemli ölçüde yükseliş gerçekleştiği açıkça anlaşılmaktadır.

Evde Geçirilen Süre Artışının Yol Açtığı Zorluklar

COVID-19 salgını ile evde geçirilen sürede gözlenen artış sonucunda ev içi dinamik ve dengeler önemli ölçüde değişmiştir. Pandemi ile pek çok ülkede sıkı tedbirler alınmış; önlemler kapsamında bazı sektörlerde evden mesai uygulamasına geçilmiş, yüz yüze eğitime ara verilmiş, seyahat kısıtlamaları getirilmiş, karantina tedbirleri uygulanmış, sosyal mesafeye dikkat edilmiştir. Tüm bu uygulamalar sonucunda evde geçirilen süre ve dolayısıyla ev, çocukların eğitimi ve bakım işlerine harcanan zamanda ciddi artışlar gözlenmiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak ise bireylerin psikolojik zorluklarla karşı karşıya kaldığı anlaşılmıştır.

Kadınların evde yüzleştikleri zorluklardan biri görünmeyen emek problemi (Sancar ve ark. 2006). Görünmez emek kavramı, kadınların ev/aile ilişkileri, akraba, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı için harcadıkları karşılıksız fiziksel ve/veya duygusal emeği ifade eder. Görünmeyen emeğin önemli bir bölümünü oluşturan ev işleri, ücretsiz ve değersiz görülür; oldukça çabuk tüketilir (Bora 2005). Ayrıca, ev işlerinde çalışma saatleri hayli uzundur ve fazla mesai söz konusu değildir. Kadınların ev içindeki ücretsiz emeğinin görünmeme nedeni, bu işlerin cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde normalleştirilmesidir (Acar-Savran ve Demiryontan 2016). Bu noktada kadınların evde sosyokültürel ve ekonomik şiddete maruz kaldıklarından bahsedilmektedir (Ünal ve Gülseren 2020). Diğer bir ifadeyle, ücretsiz emek, kadınların karşılaştığı şiddet düzeyi ile yakından ilişkilidir.

Pandemi ile evde geçirilen süre arttıkça, kadınların evde harcadığı ücretsiz emek düzeyinde de ciddi bir yükseliş gözlenmiştir (Chauhan 2021). Öte yandan, salgın boyunca ev ve bakım işlerine ayrılan sürede ortaya çıkan yoğunluk kadın ve erkeklere eşit şekilde yansımamıştır (Nash ve Churchill 2020). Bu konuda yürütülen çalışmalar, pandemi sürecinde ev işlerinin çoğunu kadınların yürüttüğünü ortaya koymuş (Farré ve ark. 2020), salgın sürecinde kadınların ev ve bakım işlerine harcadığı sürenin erkeklere oranla daha fazla arttığına işaret etmiştir (Nash ve Churchill 2020). Örneğin, Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'de yaşayan 1508 katılımcı ile yürütülen çalışmanın sonucunda COVID-19 pandemisi ile kadınların ev işlerinde artan iş yükünün erkeklere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ankete katılan kadınların %77,6'sı ev işlerine, %59,9'u ise yemek yapımına ayırdığı sürenin pandemi ile yükseldiğini ifade etmiştir. Erkeklerde de pandeminin ardından ev işlerine ve yemek

yapımına ayrılan sürenin arttığı görülmüş, fakat erkeklerdeki yükseliş oranlarının kadınlara kıyasla daha düşük olduğu bulgulanmıştır. Çalışmaya katılan erkeklerin %47'si pandemi sonrasında ev işlerine, %23,9'u ise yemek yapımına daha fazla zaman harcadığını belirtmiştir (Kalaylıoğlu ve ark. 2020).

Salgınla birlikte yalnızca ev işlerine harcanan emek artmamış, aynı zamanda bireylerin evde bakım işlerine ayırdığı süre de yükselmiştir. Bakım verme düzeyinde gözlenen bu değişim yine kadın ve erkeğe orantısız şekilde yansımıştır (Nash ve Churchill 2020). Pandemi döneminde erkeklerin de ev içi bakım yükü artmasına rağmen, bu süreçte bakım yükünün büyük bir kısmını kadınlar taşımaya devam etmiştir (Öztürk ve ark. 2020). Örneğin, İrlanda Ulusal İstatistik Merkezi (CSO) tarafından yayınlanan rapora göre COVID-19 bireylerin bakım sorumluluğunu arttırmış, her beş kişiden biri COVID-19 nedeniyle bir yakınının bakımını üstlendiğini bildirmiştir. Raporda, kadınların bağımlı bir aile üyesine veya arkadaşına bakım verme oranının (%21), erkeklerden (%15) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, okulların kapanmasıyla birlikte çocuklu bireylerin çocuk bakımı sorumluluğunun arttığı; 35-44 yaşlarındaki bireylerin neredeyse dörtte birinin (%24) çocuk bakımına ilişkin sorumluluğu bulunduğu saptanmıştır. Salgın sürecinde çocuk bakımında kadınların, erkeklere oranla daha fazla sorumluluk hissettiği anlaşılmıştır (CSO 2020). Türkiye'de bu konudaki cinsiyet farkı oldukça yüksek düzeydedir. UNDP'nin yaptığı bir çalışmada, Türkiye'de pandemi döneminde kadınların iş yükünün erkeklere göre dört kat arttığı tespit edilmiştir (İlkaracan ve Memiş 2020). Öztürk, Üstünelan ve Metin (2020), COVID-19'un ardından Türkiye'de kadınların ev işi yapma, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev işlerindeki yükünün ortalama %60 yükseldiğini tespit etmiştir. Ayrıca, salgın sırasında evden çalışmaya başlayan veya işsiz kalan çocuklu kadınlarda bu artış öncekinin beş katına çıkmıştır. Pandemi öncesinde nispeten yüksek ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olan çalışan kadınlar, ev işlerini başkalarına devredebiliyorken, COVID-19 ile ev işleri bu kadınların sırtına yük olmuştur. Bu kadınların çoğu evden çalıştığından, ev işleri ve mesleki sorumluluklar iç içe geçmiştir (Öztürk ve ark. 2020).

Salgın sürecinde yükselen bakım sorumluluğunu en fazla hisseden kişiler arasında yalnız anneler yer almaktadır (Fortier 2020). Okulların kapanması ile çocuk bakımını tek başına üstlenen kadınların çocuk bakımı sorumluluğunun ciddi ölçüde arttığı görülmektedir (NWC 2020). Çocuklarını yalnız yetiştiren erkeklerin de salgın sürecinde bakım sorumluluğu yoğunlaşmış olsa da, toplumda çocuk bakımını yalnız başına üstlenen kadın ve erkek oranı arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Örneğin, pandemi sürecinde Amerika Birleşik Devletleri'nde 18 yaşın altında 73,5 milyon çocuk olduğu, bu çocukların %70'inin çift ebeveynli ailelerde yaşadığı rapor edilmiştir. Geri kalan çocukların %21'i sadece anneleriyle, %4'ü ise sadece babalarıyla yaşamaktadır. Dolayısıyla, mevcut sağlık krizi erkeklere kıyasla çocuğu ile yalnız yaşayan kadınları daha ciddi ölçüde etkilemiştir (Alon ve ark. 2020).

Uzaktan eğitime geçilmesi ile pandemi sürecinde kadınların çocukların eğitimine harcadıkları sürede artmıştır (Nesbitt-

Ahmed ve Subrahmanian 2020). Yapılan çalışmalarda, pandemi sırasında ebeveynler arasında, çocukları için eğitim içeriği bulmanın ve oluşturmanın annenin sorumluluğu olarak görüldüğü tespit edilmiştir (Carlson ve ark. 2020). Dolayısıyla, pandemi ile bakım ve ev işi sorumluluklarının yanı sıra kadınların eğitim konusunda harcadıkları zamanın da yükseldiği anlaşılmaktadır.

Salgın sürecinde kadının bakım veren rolü yalnızca çocuklarla sınırlı kalmamış, evde bakım verilmesi gereken engelli, hasta ve yaşlı bireylerin de sorumluluğu bu süreçte kadınlara yüklenmiştir (Nash ve Churchill 2020). IRC ve CARE tarafından yayınlanan küresel ölçekli raporda salgın boyunca ücretsiz bakım işlerinin %76,2'sinin kadınlar tarafından sağlandığı bildirilmiştir. Bu sonuçlara göre, kadınların pandemi sürecinde bakım işlerine harcadığı emek, erkeklerin harcadığı emeğin üç katından daha fazladır (Haneef ve Kalyanpur 2020). Pandemi ile baş etme noktasında alınan sosyal mesafe, karantina, okul ve kreşlerin kapatılması gibi önlemler, salgın sürecinde resmi ve resmi olmayan bakım kaynaklarının aktif olamamasına yol açmıştır (Nash ve Churchill 2020). Örneğin, Almanya'da yapılan bir çalışmadan gelen bulgular, bakım sağlayan büyükanne ve büyükbabaların payının salgınının ardından yüzde 8,3'ten yüzde 1,4'e düştüğünü göstermiştir (Möhring ve ark. 2020, akt. Duragova 2020). Yani, kadınların çocuk bakımında artan bakım sorumluluğu, hastalığa yakalanma riski yüksek olan büyükanne ve büyükbabalar; sosyal mesafe ve karantina tedbirleri nedeniyle, arkadaşlar, akrabalar ve bakıcılar tarafından paylaşılamamıştır.

Salgınla birlikte kadınların bakım sorumluluğunun yükselmesinin önemli sonuçları arasında artan bakım görevinin kadınların hem fiziksel hem de psikolojik iyi oluş halini olumsuz etkilemesi yer alır. Kadınların ev içindeki ücretsiz bakım emeğine ilişkin talep, düşük gelirli ve başkalarının bakımına bağımlı kişi sayısı fazla olan hanelerde daha yüksektir. Bu ortamlarda, enfekte kişiler fazla alanı olmayan evlerde yaşarken, salgın sürecinde bakım veren kadınlar açısından bu kişilerle mesafeyi korumak ve virüsten kaçınmak oldukça zordur (Duragova 2020). Dolayısıyla, artan bakım sorumluluğu bir taraftan kadınlar için enfeksiyon riskini diğer taraftan da enfekte bir akrabaya bakım sağlamanın psiko-sosyal etkilerini beraberinde getirmektedir (Duragova 2020, Nesbitt-Ahmed ve Subrahmanian 2020). Çalışmalar, bakım sorumluluğu olan kişilerin böyle bir sorumluluğu olmayanlara kıyasla mental sağlık problemleri yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Pinquart ve Sörensen 2003). Dolayısıyla, pandemi ile kadınların artan bakım sorumluluğu hem fiziksel hem de psikolojik iyi oluşları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

İş Yaşamı ve Ekonomik Eşitsizlikler

Kadınların COVID-19 pandemisinin ardından en fazla sorun yaşadığı alanlardan bir diğeri ise iş yaşamıdır. Pandemi sürecinde sağlık krizi ekonomik bir krize dönüşmüş; küresel ölçekte ekonomik durulma ve daralmalar gözlenmiştir. Şehirlerin, ülkelerin karantinaya alınması, birçok sektörde evden çalışma sistemine geçilmesi, belirsizliğin verdiği korku ve panik sonucunda ekonomik faaliyetler sekteye uğramış, üretim aksamış,

işsizlik oranı ciddi ölçüde yükselmiştir (Jackson ve ark. 2021). Kadınlar ekonomik alanda gözlenen bu olumsuz etkilerden ciddi ölçüde etkilenen gruplardandır. Dünyanın farklı ülkelerinden gelen çalışmalar, kadınların pandemi sonrasında hem ev içinde harcadığı ücretsiz emeğin arttığını (Hupkau ve Petrongolo 2020, Xue ve McMunn 2021) hem de istihdama katılım oranının zayıfladığını göstermiştir (Aygüneş ve Ok 2020, Farré ve ark. 2020, Hupkau ve Petrongolo 2020).

Literatüre bakıldığında, pandemi sürecinde kadınların işlerini kaybetme oranının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (Farré ve ark. 2020, Hupkau ve Petrongolo 2020). Çalışan kadınların işlerine evden devam etme oranı da yine erkeklerden daha fazladır (Farré ve ark. 2020). Salgın sürecinde işsizliğin artmasının yanı sıra, işini sürdürebilen birçok kişinin çalışma saatlerinde değişiklikler gözlenmiş; yapılan araştırmalar, kadınların -özellikle çocuk sahibi olan kadınların- çalışma saatlerinde ortaya çıkan azalmanın erkeklerden daha fazla olduğuna işaret etmiştir (Landivar ve ark. 2020, Collins ve ark. 2021). Örneğin, Dang ve Nguyen (2021) altı farklı ülkeden gelen verilerle iş yaşamında cinsiyetler arası farklılıkları inceledikleri çalışmada, salgın nedeniyle kadınların işini kalıcı olarak kaybetme olasılığının erkeklere göre %24 daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. Ayrıca, kadınların işgücü gelirlerinin erkeklerin gelirinden %50 daha fazla düşeceğini bekledikleri saptanmıştır.

Pandemi boyunca evden çalışan kadınların ev ve iş sorumluluklarını bir arada yürütmeye çabalaması kadınların stres seviyesini arttırmış, roller arasında çatışmalar yaşamalarına neden olmuştur (Nash ve Churchill 2020). İş yaşamı ve evdeki sorumluluklar arasında denge kurmaya uğraşan kadınlar, çalışma kapasitelerinin sınırlandığını ifade etmiştir (Chung ve ark. 2020). Evde artan sorumluluğun kadınların çalışma kapasitelerini azalttığı ve üretkenliğini olumsuz etkilediği, kadın akademisyenler arasında da gözlenmiştir. Koronavirüs salgını ile evde yoğunlaşan iş yükü, kadın akademisyenlerin üretkenliğini olumsuz etkilemiştir. Elizabeth Hannon 18 Nisan 2020 tarihinde Twitter'da attığı bir tweet ile editör yardımcısı olduğu The British Journal for the Philosophy of Science dergisine o ay içerisinde aldığı makale başvurularının, geçmişe kıyasla çok daha az bir kısmının kadınlar tarafından yapıldığını belirtmiştir (Taylor 2020). Benzer bir başka iddia, Andy Casey'den gelmiş; araştırmacı, astrofizik alanındaki çalışmalarının ön baskısının yayınladığı Preprint Servers'a Ocak-Nisan 2020 tarihleri arasında gönderilen makale başvurularının bir önceki yılın aynı döneminde yapılan başvurularla kıyaslandığında kadınlardan gelen makalelerin yüzde 50'den fazla azaldığını ifade etmiştir (Kitchener 2020). Paralel bulgular Vincent-Lamarre ve arkadaşlarının (2020) farklı sunucuları ve çeşitli platformları inceledikleri çalışmasından gelmiştir. Araştırmacılar, kadınların 2020'nin ilk aylarında bir önceki yıla göre daha düşük makale gönderimi yaptıklarını tespit etmiştir. Nature Dergisi ise ön bulgular kapsamında elde ettiği verilerde kadın akademisyenlerin erkeklere kıyasla pandemi döneminde hem daha az yayın yaptığını ve hem de araştırma projelerine daha az katıldığını açıklamıştır (Viglione 2021). Andersen ve arkadaşları (2020) ise pandeminin ardından kadınların ilk yazar olduğu makale

oranında bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %19 düşüş tespit etmiştir. COVID-19 salgını, akademisyen annelerin iş önceliklerini değiştirmiştir (Amano-Patiño ve ark. 2020, Minello ve ark. 2021). Çocukları olan kadın akademisyenlerin salgın döneminde işle ilgilendikleri zamanların çoğunu ders vermeye ayırdıkları ve akademik araştırmalarını büyük ölçüde azalttıkları görülmektedir (Minello ve ark. 2021). Türkiye'de benzer bir tablo söz konusudur. Parlak, Cakiroglu ve Gul (2021) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 pandemisi sırasında Türkiye'deki kadınların geleneksel cinsiyet rolleri ve eşitsizlikler açısından aile ve akademik yaşam deneyimlerini incelemiştir. Bulgular, salgının kadın akademisyenlerin deneyimledikleri toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiğini ve kadınların akademik üretkenliğini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Kadın akademisyenler, pandemi sürecinde ev işleri ve çocuk bakımına daha fazla zaman ayırdıklarını ve evde artan iş yükünün akademik üretkenliklerini zayıflattığını belirtmiştir. Kadınların bir kısmı karantina döneminde daha az yayın yaptıklarını, bir kısmı ise da proje ve tezlerini bir kenara bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Elmas-Atay ve Gerçek (2021) tarafından Türkiye'deki kadın akademisyenlerle yapılan nitel bir çalışmada ise pandemi döneminde kadın akademisyenlerin ev ve iş yaşamındaki alanların fiziksel olarak birleşmesinin, alanlar arasındaki sınırların bulanıklaşmasına, rol çatışmasına ve taleplere yanıt vermede zorluklara neden olduğu bulunmuştur.

Yukarıda bahsedilen tüm bilgi ve bulgular ışığında COVID-19 pandemisinin kadınların ekonomik özgürlükleri üzerinde sarsıcı etkileri olduğu ifade edilebilir. Görünen o ki, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ev işleri ve mesleki sorumluluklar arasında sıkışan kadınların verimliliği COVID-19 sürecinde ciddi ölçüde düşmüştür.

COVID-19 Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Artış Nedenleri

Pandemi döneminde derinleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak ancak eşitsizliklerin salgın sürecinde neden yükseldiğini anlamakla mümkündür. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin en önemli kaynağı ataerkil yapıdır. Ataerkil düzenin ilke ve mekanizmaları, her alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin üretilmesine neden olmaktadır (Uhn 2004). Ataerkil düzen, erkeklere mutlak öncelik tanır (Sultana 2010), aile içi şiddetin toplum tarafından yaygın olarak kabul edilmesine yol açar (Sweeney 2016), kadının insan haklarını sınırlar (Sultana 2010), iş bölümünde cinsiyet eşitsizliğinin üretilmesine ve sürdürülmesine neden olur (Uhn 2004). Dolayısıyla, yapısal eşitsizlikler ve mevcut ataerkil hiyerarşi, kadınları salgın sırasında daha savunmasız hale getirmiştir (Javed ve Chattu 2021).

Naomi Klein'in Şok Doktrini kitabında yer alan felaket kapitalizmi kavramı, salgının toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkilerini açıklamak için kullanılabilir kavramlardan biridir (Ensler 2021). Klein kitabında küresel kapitalizmin, insan kaynaklı felaketleri veya doğal afetleri (askeri darbeler, terör olayları, ekonomik krizler, savaşlar, depremler, tsunamiler, kasırgalar gibi) kendini yenilemek ve yeniden yapılandırmak

için araçsallaştırdığını savunur (Klein 2007). *Şok doktrini*, seçkin grupları zenginleştirirken diğerlerinin çöküşüne neden olan politikaları yürürlüğe koymak için krizleri kullanan ve dolayısıyla eşitsizlikleri sistematik olarak derinleştiren siyasi bir stratejidir. COVID-19 döneminde yoğunlaşan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, felaket kapitalizmi kavramı üzerinden açıklanabilir. COVID-19 ile mücadele için alınan önlemlerin kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında, ataerki düzenin tüm dünyada yeniden güç kazanmak için virüsten yararlandığı ifade edilebilir (Enslers 2021).

Salgınla birlikte kadınların günlük yaşamda karşılaştığı ayrımcılık ve eşitsizliklerin artmasında önemli rol oynayan faktörlerden bir diğeri *toplumsal cinsiyet rolleridir* (Fisher ve Ryan 2021). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin nasıl davranması ve giyinmesi gerektiğini, görev ve sorumluluklarının neler olduğunu tanımlayan kalıplar olarak tanımlanabilir (Dökmen 2014). Kültürel açıdan farklılıklar olmakla beraber (Van de Vijver 2007), genellikle ev işleri, yemek yapımı ve bakım görevleri kadınlara uygun görülürken; erkeklerin evin geçimini sağlama gibi dış dünya ile bağlantılı roller yakıştırılır (Brown ve Roberts 2014). Kadın ve erkeğe atfedilen bu roller, ataerki sosyal yapıyı ve cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri meşrulaştırmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca, toplumda hem erkek hem de kadınların geleneksel cinsiyet rollerini yerine getirmeleri konusunda güçlü beklentiler söz konusudur (Safdar ve Yasmin 2020, Parlak ve ark. 2021). Bu rollere ilişkin toplumsal beklentiler, her iki cinsiyet için de uygun görülen davranışlar için güçlü normlar üretir (Eagly ve Wood 2012). Sözü edilen beklenti ve baskıların, COVID-19 sırasında artan toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde de önemli sonuçları vardır.

COVID-19 salgını ve salgınla mücadele edebilmek adına alınan önlemlerin ardından toplumda kadın ve erkek olmayı tanımlayan geleneksel cinsiyet rollerinin daha da belirginleştiği görülmektedir (Parlak ve ark. 2021). Salgından önce hâlihazırda yaygın şekilde kabul gören ve içselleştirilen geleneksel cinsiyet rollerinin pandeminin ardından keskinleşmesi, kadınların günlük yaşamın her alanında deneyimledikleri cinsiyet temelli eşitsizliklerin yoğunlaşmasına ve bu eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Örneğin, evin geçimini sağlama rolünün erkeğe yüklenmesi nedeniyle pandemi ile gelen ekonomik krizin ardından erkeklere oranla kadınların daha yüksek oranda işten çıkarıldığı, maaşlarının kesintiye uğradığı, mesai saatlerinin azaldığı gözlenmiştir. Ayrıca, kadınların ev ve bakım işlerinden sorumlu olduğuna dair yaygın şekilde kabul edilen cinsiyet rollerinin baskısı ile kadınların pandemi sürecinde evdeki sorumluluğu artmıştır (Hupkau ve Petrongolo 2020).

Pandemi hem geleneksel cinsiyet rollerinin toplumda daha belirgin olmasına yol açmış hem de kadın ve erkeklerin bu cinsiyet rollerini benimseme düzeyinde artışa neden olmuştur. Rosenfeld ve Tomiyama (2021), COVID-19 pandemisinin insanların geleneksel cinsiyet rollerini onaylama ve cinsiyet rolleri ile uyumlu davranışları üzerindeki etkileri incelemiş ve COVID-19 pandemisi ile geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin onay ve uyumun arttırdığını bulgulamıştır. Araştırma bulgularına göre

pandeminin ardından her iki cinsiyetten katılımcılar hem erkek hem de kadın olmayı daha geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile tanımlamıştır. Ayrıca, ortaya çıkan bu etkiler katılımcıların salgın konusunda ne kadar endişeli olduklarına, temel siyasi görüşlerine veya başka herhangi bir demografik değişkene göre farklılaşmamıştır. Yani, pandeminin ardından hem erkekler kadınlardan daha fazla cinsiyet rollerine uygun davranışlarını beklemeye hem de kadınlar cinsiyet rollerine daha uyumlu şekilde davranmaya başlamıştır.

Kadınların salgın sürecinde karşılaştıkları cinsiyete dayalı sorunların artmasının bir başka nedeni, COVID-19 ile mücadele için benimsenen politikaların hem kadınların hem de erkeklerin sağlık, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını eşit şekilde dikkate alacak biçimde düzenlenmemiş olmasıdır. Mantouvalou (2020), AB üye devletlerinde ve diğer ülkelerde geniş çapta benimsenen üç politikayı (evde kalmaya ilişkin düzenlemeler, okulların kapatılması, uzaktan çalışma sistemine geçilmesi) analiz etmiştir. Sonuç olarak, bu tedbirlerin kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarını eşit şekilde gözetmediğini; kadın ve erkekleri benzer biçimde etkilemediğini; kadınların COVID-19 ile mücadelede uygulanan politikalarından çok daha olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Salgınla birlikte okulların uzaktan eğitime dönmesi, birçok sektörlerde uzaktan çalışma sistemine geçilmesi ve uygulanan karantina önlemleri nedeniyle evde geçirilen sürenin artması, kadınların ev içinde maruz kaldıkları psikolojik, duygusal, fiziksel, sözel ve ekonomik şiddetin artmasında rol oynayan etmenlerden biridir (Aygüneş ve Ok 2020). Ev karantinası ve sokağa çıkma yasağı gibi katı önlemler bazı durumlarda kadınların arkadaşlarından, ailelerinden, sığınma evlerinden veya yardım hatlarından destek almak için evden çıkmalarını engellemiştir (Noman ve ark. 2021). Karantina sürecinde mağdurların istismarcılarıyla birlikte eve kapanma riski artmıştır (Bradbury-Jones ve Isham 2020, Yenilmez ve Çelik 2020).

COVID-19 ile gelen beklenmedik ekonomik durgunluk da kadına yönelik şiddetin artmasına neden olan faktörler arasındadır (Noman ve ark. 2021). Salgınla gelen ekonomik zorluklar çiftleri maddi sıkıntıya sokarak temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmış; bu durum ev içi çatışma ve şiddet riskini artırmıştır (Yenilmez ve Çelik 2020). Diğer taraftan, kadınların uğradığı şiddet vakalarında artış gözlenmesinin sebeplerinden bir diğeri ekonomik bağımlılıktır. Salgınla birlikte kadınların kayıt dışı işlerde çalışma ve işten çıkarılma oranının erkeklerden daha yüksek olması, kadınları ekonomik olarak partnerlerine bağımlı hale getirmiştir. Pandemi ile kadınların deneyimlediği ekonomik bağımlılık, yalnızca cinsiyete dayalı şiddet riskini artırmakla kalmayıp aynı zamanda kadınların şiddetin failerinden ayrılmasını da zorlaştırmıştır (Mittal ve Singh 2020).

Kadın istihdamının COVID-19 pandemisinde ciddi şekilde etkilenmesinde rol oynayan faktörlerden biri de salgın sürecinde önemli daralmalar yaşanan sektörlerin (Örn. hizmet sektörü) kadınların yoğun olarak çalıştığı alanlar olmasıdır (Dang ve Nguyen 2021). Ayrıca, kadınların erkeklere kıyasla kayıt dışı, daha düşük güvenceli ve geçici işler yürütmesi, salgınla birlikte işten daha kolay çıkarılmalarına neden olmuştur (Aygüneş ve

Ok 2020, Kalaylıoğlu ve ark. 2020). Öte yandan, işlerinden çıkarılmayan ve pandemi sürecinde çalışma hayatına devam eden kadınların kendilerine atfedilen ev sorumluluklarını yerine getirmeleri, ev ve iş sorumlulukları arasında sıkışmalarına ve mesleki performanslarının azalmasına neden olmuştur (Xue ve McMunn 2021).

Pandemi ile baş etme çabalarına odaklanılırken hak arama mücadelelerinin pandemi nedeniyle aksamaması, eşitsizliklerle mücadeleyi zorlaştıran ve eşitsizliklerin artmasında rol oynayan etmenlerden bir diğeridir. Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (2020) tarafından yürütülen bir çalışmada, pandemi sürecinde şiddete uğrayan kadınların %68.1'i şiddete uğramaları halinde yardım alabilecekleri hatları bildiklerini söylemiş olmasına rağmen, destek mekanizmalarından haberdar olan bu kadınların %98.5'i yardım alabilecekleri kaynaklara başvurmadıklarını belirtmiştir. Pandemi sürecinde kadınların yardım mekanizmalarına başvuramamalarının nedeni ise salgının yayılmasından ve virüse yakalanmaktan endişe duymalarıdır. Şiddete maruz kalan çoğu kadın, virüsün bulaş riski nedeniyle hastaneye, karakola veya herhangi bir merkeze yardım başvurusunda bulunmamıştır (Aygüneş ve Ok 2020).

Karşılaşılan salgın deneyiminin kadın ve erkekler üzerindeki yansımalarının birbirinden oldukça farklılaşmasının bir başka nedeni karar alma süreçlerinde kadınların yeterince temsil edilmemesidir (Kalaylıoğlu ve ark. 2020). COVID-19 ile mücadele tedbirleri dâhil olmak üzere yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde verilen kararlarda söz hakkının erkek egemen seslerde olması, doğrudan ve dolaylı yollarla kendilerini etkileyen kararlarda kadınların göz ardı edilmelerine yol açmaktadır (Bali ve ark. 2020, Kalaylıoğlu 2020). Salgın müdahalenin etkili ve uyarlanabilir olması için kadınların ve dezavantajlı diğer grupların karar alma süreçlerine dâhil edilmesi kritik öneme sahiptir.

Özetlemek gerekirse, COVID-19 salgını sürecinde kadın ve erkekler arasında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin artması pek çok faktörle ilişkilidir. Gruplar arasındaki eşitsizliklerin güçlenmesine neden olan faktörlerin tespiti, eşitsizliklerle mücadele noktasında kritik önem taşımaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri Nasıl Azaltılabilir?

Mevcut çalışmanın temel amaçlarından biri pandemi sürecinde artan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılması adına neler yapılabileceği konusunda uygulanabilir öneriler sunmaktır. Toplumsal cinsiyet temelli eşitliğin sağlanabilmesi için öncelikle, salgın sürecinde kadın ve erkek grupları arasındaki eşitsizliklerin ne durumda olduğunun incelenmesi, pandeminin kadınların yaşamına nasıl yansıdığına tespiti gerekir (Fortier 2020). Önceki bölümlerde görüldüğü üzere, COVID-19 salgını kadınların maruz kaldığı fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet düzeyini arttırmış; istihdama katılımını ve ekonomik bağımsızlığını olumsuz yönde etkilemiş; ev ve bakım işlerine harcadığı emek ve zamanın artmasına yol açmıştır. Özetle, salgın sürecinde kadınların karşılaştığı toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik deneyimleri

derinleştirmiştir.

Pandemi sürecinde yoğunlaşan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için alınabilecek çok sayıda önlem söz konusudur. Öncelikle, kadınların sağlık durumu ve iyi oluş hali alınacak tedbirlerle korunmalıdır. Bu noktada COVID-19 sırasında artan kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve ortadan kaldırılmasına öncelik verilmelidir (Azcona ve ark. 2020). Ayrıca, kadınların ekonomik bağımsızlığının sağlanmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. Ekonomik bağımsızlığın sağlanması için kriz ve toparlanma döneminde kadın istihdamını destekleyecek politikaların izlenmesi kritik önem taşımaktadır. Örneğin, kadınların gelirlerini sosyal koruma mekanizmaları aracılığıyla yükseltmek, ekonomik bağımlılığa bir ölçüde çözüm olabilir (Tang ve ark. 2021). Ayrıca, bakım sorumluluğundaki cinsiyet dengesizliğinin de zayıflaması gerekmektedir. Bu nedenle, kadınların ücretsiz emek sorununu çözmeye ilişkin müdahaleler yapılmalıdır. Bu sorunla ilişkili atılacak adımlar, ücretsiz emeğin daha iyi tanınmasını, ücretsiz emek oranını azaltmayı ve ücretsiz emeğin cinsiyetler arasında yeniden dengelemesini içerebilir (Madgavkar ve ark. 2020). Çocuklara, yaşlılara ve engellilere yönelik bakım hizmetlerinin yaygınlaşması, ücretli izinlere erişimin kolaylaştırılması artan bakım sorumluluğunun dengelenmesi adına alınabilecek önlemler arasında sayılabilir. Esnek çalışma düzenlemeleri ve ücretli aile iznine erişim gibi uygulamalar, çalışan ebeveynlerin ücretsiz bakım sorumluluklarını dengelemeye yardımcı olacaktır (Tang ve ark. 2021).

Eşitsizliklerle mücadelede önemli noktalardan biri gruplar arasındaki adaletsizliklerin artmasında rol oynayan etmenlerin neler olduğunun incelenmesidir. Eşitsizliklerin derinleşmesine yol açan faktörlerle ilgili yürütülen çalışmalar, ortaya çıkan adaletsizliklerle dolu tablonun değişmesini sağlayacaktır. Daha önce ifade edildiği gibi salgın sürecinde artan cinsiyet temelli eşitsizliklerin en önemli nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet rolleridir. Pandemi öncesinde zaten yaygın şekilde kabul edilen cinsiyet rolleri, salgın sürecinde daha fazla belirginleşmiş; hem kadınların hem de erkeklerin bu cinsiyet rollerini benimseme düzeyleri artmıştır. Salgın sonrasında derinleşen eşitsizliklerin zayıflamasının en önemli yollarından biri toplumsal cinsiyete dayalı farkındalık eğitimlerinin artırılması ve böylelikle toplumda kadın ve erkeğe ilişkin yaygın kabul gören algı ve beklentilerin dönüştürülmesidir (Aygüneş ve Ok 2020, Fuhrman ve ark. 2020). Toplumsal değerlerin ve normların eğitim yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek şekilde dönüştürülmesi, çeşitli kaynaklardan çok boyutlu etkiler gerektirir (Eğitim Reformu Girişimi 2008). Eğitimin dönüştürücü potansiyelinin ortaya çıkarılması, devlet kurumlarından yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarına kadar farklı kurum ve kuruluşların katılımıyla mümkün olacaktır. Hem erkek hem de kız çocukları, okul öncesinden yükseköğretime kadar her düzeyde toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim almalıdır. Bu eğitimler yalnızca toplumsal cinsiyet algısının dönüştürülmesine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda kadınların eşitsizliklerle mücadele etme motivasyonunu da güçlendirecektir. Toplumsal cinsiyete ilişkin farkındalık ve bilincin artırılması ile kadınların cinsiyetler

arasındaki eşitsizlikleri fark etmeleri, eşitsizliklerin meşruiyetini sorgulamaları, haklarını tanımaları ve eşitsizliklerle kolektif biçimde mücadele etmeleri mümkün olacaktır (Gurin 1985).

Kadınların gün içinde deneyimledikleri eşitsizlikler karşısında yalnız olmadıklarını bilmeleri, karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmeleri noktasında oldukça önemlidir. Salgınla birlikte artan cinsiyet temelli eşitsizliklerle baş edebilmek için kadınlara sağlık, güvenlik ve psikososyal alanlarda devlet kurumları, sivil toplum örgütleri veya özel kuruluşlar tarafından sunulan destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve daha görünür kılınması gerekmektedir (Aygüneş ve Ok 2020). Destek kanallarının artması ve daha görünür olması ile gün içinde şiddetin hedefi haline gelen veya ayrımcılıkla karşılaşan kadınlar, bu durum karşısında hangi kaynaklar tarafından destekleneceklerini bilecektir. Sosyal medya araçları gibi yeni teknolojiler, destek kanallarına erişim ve bu mekanizmaların yaygınlaştırılması noktasında potansiyel sunmaktadır (De Paz ve ark. 2020). Tüm bunların yanında, kadınların ve kız çocuklarının destek hizmetlerine erişiminin önündeki engellerin dikkate alınması ve tanımlanması gerekir.

Toplumsal ölçekteki değişimlerde dil kritik öneme sahiptir. Dilde yapılan planlama ve değişimler, gruplar arasındaki eşitsizliklerde dönüşüm yaşanmasına yol açar (Tollefson 1991, Eriç 2021). Günümüz teknolojisinde medyada baskın şekilde kullanılan dilin, insan davranışları üzerinde önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Medyanın insan davranışları üzerindeki dönüştürücü etkisi cinsiyet eşitliği, aile planlaması, cinsel eğitim gibi çeşitli alanlarda olumlu davranış değişikliğini teşvik etmek için yaygın biçimde kullanılmaktadır (Bilali ve ark. 2017). Medyada kullanılan baskın dil, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ilerleme kaydetmenin önünde hem engel hem de çözüm olabilir (Padovani ve ark. 2019). Salgınla birlikte artan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadele edilmesi adına medya kanallarında toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanılması ve cinsiyet eşitsizliğini yeniden inşa eden dizi, film ve reklam gibi içeriklere yer verilmemesi gerekir. Lider söylemleri de grup davranışlarını önemli ölçüde etkileyen faktörlerdendir. Siyasi liderlerin pandemi sürecinde ayrımcılık içeren bir dil kullanmasının, gruplar arasındaki çatışma ve eşitsizlikleri şiddetlendirdiği görülmektedir (Budhwani ve Sun 2020). Bu nedenle, medya kanallarında ve lider söylemlerinde toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliği pekiştiren söylemler yerine daha kapsayıcı ve eşitliğe dayalı bir dil kullanılması, toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda atılabilecek önemli adımlardan biridir. Bu kanallarda toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanılması, kadın ve erkeğin ihtiyaçları arasındaki önemli farklılıkların fark edilmesini kolaylaştırır, insanların toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki katı inançlarını yıkmalarını sağlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumda yaygınlaşmasına katkıda bulunur ve kişilerin kendilerini daha kolay ifade etmelerini sağlar (EİGE 2019).

Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle mücadelede atılabilecek önemli adımlardan bir diğeri kadınların karar alma süreçlerine dâhil edilmesidir (Bali ve ark. 2020, Haneef ve Kalyanpur 2020). Karar alma mekanizmalarına kadınların ne ölçüde dâhil olabildiği incelendiğinde yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki karar alma

mekanizmalarında erkek egemen bir yapı olduğu ve kadınların üst düzey karar alma mekanizmalarında yeterince temsil edilmediği anlaşılmaktadır (Porter 2003). Öte yandan, cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılması için kadınları doğrudan ve dolaylı biçimde kendilerini ilgilendiren kararlarda söz hakkına sahip olmaları gerekir. BM Genel Kurul Başkanı Bozokır'a göre, cinsiyet eşitliği ancak kadınların karar alma süreçlerine dâhil olmaları halinde sağlanabilir (United Nations 2021). Kısacası, pandemiden artan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin zayıflatılabilmesi için kadınların ulusal ve uluslararası karar alma mekanizmalarının en üst seviyelerine fiilen katılımın sağlanacağı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Kadınların karar alma mekanizmalarında yeterli temsili, sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesinde, şiddetin önlenmesinde ve COVID-19 ile artan eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir rol oynamakta ve siyasi önceliklerin yeniden düzenlenmesine katkı sağlamaktadır. Karar alma süreçlerinde daha adil toplumsal cinsiyet temsili ile alınacak önlemler, artan aile içi şiddet vakalarını veya kadınların ekonomik zorluklarını hesaba katacak şekilde yeniden düzenlenebilir. Böylece, COVID-19 ile mücadelede toplumsal cinsiyete duyarlı tedbirlerin alınması kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin derinleşmesini önleyebilir (Van Daalen ve ark. 2020). Kısacası, cinsiyet eşitsizliğinin hafifletilmesi için kadınların ulusal ve uluslararası karar alma mekanizmalarının en üst seviyelerine fiilen katılımını sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. COVID-19 sürecinde uygulanan politikalar toplumsal cinsiyet temelli bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmelidir (Betron ve ark. 2020). Kurumlar, öncelikli olarak başvurdukları uygulamaların hâlihazırda birçok eşitsizliğin söz konusu olduğu cinsiyetler arasındaki mesafenin büyümesine neden olup olmadığını incelemelidir. Bu noktada, cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların uygulanmaya devam etmesi, yaygınlaştırılması; eşitsizlikleri büyüten uygulamaların ise yeniden gözden geçirilmesi veya sonlandırılması gerekir (Cardel ve ark. 2020).

Cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltmanın bir diğeri yolu toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme politikalarının benimsenmesidir (Fuhrman ve ark. 2020). Bütçe sürecinin tüm seviyelerinde toplumsal cinsiyet perspektifini içeren ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye dayalı gelir ve harcamaları yeniden yapılandıran bir sistem benimsenmesi, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin zayıflatılması konusunda atılacak önemli adımlardan biridir (Dlamini 2020).

Özetlemek gerekirse, salgınla birlikte daha da derinleşen toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin azaltılması adına toplumun her birimine önemli sorumluluklar düşmektedir. Yukarıda sıralanan tedbir ve çözüm önerilerine bakıldığında, bu adımların bazılarının kısa vadede bazılarının ise uzun vadede hayata geçirilebileceği anlaşılmaktadır. Hem kısa hem de uzun vadede alınan önlemler bugünden sonra yaşanacak kriz dönemlere hazırlık sağlayacaktır. Yeni bir kriz döneminde kadın ve erkekler arasındaki var olan eşitsizliklerin daha da derinleşmemesi adına dikkatli olunması elzemdir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dünyanın farklı yerlerinden gelen araştırma bulguları, kadınların COVID-19 salgınına ardından yaşamın farklı noktalarında karşılaştığı cinsiyet temelli eşitsizliklerin derinleştiğine işaret etmiştir. Salgın sürecinde artan eşitsizliklerin nedenleri tanımlamak, eşitsizliklerin azaltılması noktasında kritik önem taşır. İşbu çalışmada pandemi döneminde yükselen eşitsizliklerin nedenleri irdelenmiş; toplumsal cinsiyet rolleri, hak arama mücadelelerinin salgın sebebiyle aksaması, kadınların karar alma mekanizmalarına dâhil edilmemesi gibi birçok farklı etmenin pandemi döneminde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin artmasına neden olduğu anlaşılmıştır. Ancak, kadın olarak tanımlanan grup yekpare bir yapıda değildir. Örneğin, mülteci kadınlar, engelli kadınlar, azınlık veya çoğunluk gruplarına mensup kadınlar, evli veya bekâr kadınlar, çocuklu veya çocuksuz kadınlar, ekonomik ve kültürel sermayesi zayıf veya güçlü olan kadınlar gibi birbirinden farklı konumda bulunan pek çok kadın grubu söz konusudur. Pandemi öncesinde olduğu gibi, pandemi sürecinde de bu kadın gruplarının deneyimleri birbirinden farklıdır. Avantajlı grupların üyesi olan kadınlarla kıyaslandığında salgın öncesinde dezavantajlı konumda olan kadınların pandemiden daha büyük ölçüde etkilendiği kolaylıkla ifade edilebilir.

COVID-19 ile derinleşen eşitsizliklerin nasıl azaltılabileceğine bakıldığında, toplumsal cinsiyete dayalı farkındalık eğitimlerinin artırılması, kadınlara sunulan destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, medya ve lider söylemlerinde eşitliğe dayalı bir dil kullanılması, kadınların karar alma süreçlerinde yeterince temsil edilmesi gibi kısa ve uzun vadede uygulanabilecek çözüm önerileri sunulmuştur. Pandemi sürecinde cinsiyet temelli eşitsizliklerin bütüncül bir şekilde ele alındığı bu makalenin ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Pandemi gibi küresel bir krizin üstesinden gelmek ve bu dönemin olumsuz etkilerinden kurtulmak için bireyler, gruplar, toplumlar ve ülkeler arasında işbirliğine ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. COVID-19 salgınına atlatmak ve salgının yıkıcı etkilerinden kaçınmak ancak toplumun tüm birimlerinin birlikte hareket etmesi ile mümkün olacaktır.

Yazarların Katkıları: *Yazar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladığını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğunu kabul etmiştir.*

Danışman Değerlendirmesi: *Dış bağımsız.*

Çıkar Çatışması: *Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.*

Finansal Destek: *Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.*

Authors Contributions: *The author attest that she has made an important scientific contribution to the study and has assisted with the drafting or revising of the manuscript.*

Peer-review: *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest: *No conflict of interest was declared by the author.*

Financial Disclosure: *The author declared that this study has received no financial support.*

Kaynaklar

Acar-Savran G, Demiryontan NT (2016) Kadının Görünmeyen Emegi: Maddecı Bir Feminizm Üzerine. İstanbul, Yordam Kitap.

Alon T, Doepke M, Olmstead-Rumsey J, Tertilt M (2020) The Impact of COVID-19 on Gender Equality (No. w26947). Cambridge, MA, National Bureau of Economic Research.

Amano-Patiño N, Faraglia E, Giannitarou C, Hasna Z (2020) Who is doing new research in the time of COVID-19? Not the female economists. In Publishing and Measuring Success in Economics (Eds S Galliani, U Panizza):137-142. London, Vox eBook Chapters Centre for Economic Policy Research.

Andersen JP, Nielsen MW, Simone NL, Lewiss RE, Jagsi R (2020) COVID-19 medical papers have fewer women first authors than expected. E life, 9:e58807..

Aygüneş A, Ok OC (2020) COVID-19 Pandemisi Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları İzleme Raporu. İstanbul, Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi.

Azcona G, Bhatt A, Encarnacion J, Plazaola-Castaño J, Seck P, Staab S, Turquet L (2020) From Insights to Action: Gender Equality in the Wake Of COVID-19. New York, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women).

Bali S, Dhath R, Lal A, Jama A, Van Daalen K, Sridhar D (2020) Off the back burner: diverse and gender-inclusive decision-making for COVID-19 response and recovery. BMJ Glob Health, 5:e002595.

Banerjee D, Kallivayalil RA, Rao TS (2020) The 'othering' in pandemics: Prejudice and orientalism in COVID-19. Indian J Soc Psychiatry, 36:102-106.

Bellizzi S, Nivoli A, Loretta L, Farina G, Ramses M, Ronzoni R (2020) Violence against women in Italy during the COVID-19 pandemic. Int J Gynaecol Obstet, 150:258- 259.

Betron M, Gottert A, Pulerwitz J, Shattuck D, Stevanovic-Fenn N (2020) Men and COVID-19: Adding a gender lens. Glob Public Health, 15:1090-1092.

Bilali R, Vollhardt JR, Rarick JRD (2017) Modeling collective action through media to promote social change and positive intergroup relations in violent conflicts. J Exp Soc Psychol, 68:200-211.

Bora A (2005) Kadınların Sınıfı. İstanbul, İletişim Yayınları.

Boserup B, McKenney M, Elkbulli A (2020) Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. Am J Emerg Med, 38:2753-2755.

Bradbury-Jones C, Isham L (2020) The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. J Clin Nurs, 29:2047-2049.

Brown H, Roberts J (2014) Gender Role Identity, Breadwinner Status and Psychological Well-Being in the Household. Sheffield, UK, The University of Sheffield.

Budhwani H, Sun R (2020) Creating COVID-19 stigma by referencing the novel coronavirus as the "Chinese virus" on Twitter: quantitative analysis of social media data. J Med Internet Res, 22:e19301.

Byrd WM, Clayton LA (2000) An American Health Dilemma: Race, Medicine, and Health Care in The United States 1900-2000. New York, Routledge.

Cardel MI, Dean N, Montoya-Williams D (2020) Preventing a secondary epidemic of lost early career scientists. Effects of COVID-19 pandemic on women with children. Ann Am Thorac Soc, 17:1366-1370.

Central Statistics Office (2020) Employment and Life Effects of COVID-19. Cork, Ireland, Central Statistics Office.

Chauhan P (2021) Gendering COVID-19: Impact of the pandemic on women's burden of unpaid work in India. Gend Issues, 38:395-419.

- Chung H, Seo H, Forbes S, Birkett H (2020) Working from Home during the COVID-19 Lockdown: Changing Preferences and the Future of Work. Canterbury, UK,, University of Kent.
- Collins C, Landivar LC, Ruppanner L, Scarborough WJ (2021) COVID 19 and the gender gap in work hours. *Gend Work Organ*, 28:101-112.
- Cortes GM, Forsythe E (2020) The heterogeneous labor market impacts of the Covid-19 pandemic. *ILR Review*, doi:10.1177/00197939221076856 .
- Dang HAH, Nguyen CV (2021) Gender inequality during the COVID-19 pandemic: Income, expenditure, savings, and job loss. *World Dev*, 140:105296.
- Denemark RA (2022) Pandemics in global and historical perspective. *Globalizations*, 19:380-396.
- De Paz C, Muller M, Munoz Boudet AM, Gaddis I (2020) Gender Dimensions of the COVID-19 Pandemic. Washington DC, World Bank.
- Dlamini NJ (2021) Gender-based violence, twin pandemic to COVID-19. *Crit Sociol*, 47:583-590.
- Dökmen Z (2014) *Toplumsal Cinsiyet. İstanbul, Remzi Kitabevi.*
- Dugarova E (2020) Unpaid care work in times of the COVID-19 crisis: Gendered impacts, emerging evidence and promising policy responses. New York, United Nations (online) Expert Group Meeting, June 16-18 2020.
- Eagly AH, Wood W (2012) Social role theory. In *Handbook of Theories of Social Psychology* (Eds. PAM Van Lange, AW Kruglanski, ET Higgins): 458-476. New Yoerk, Sage.
- EIGE (2019) *Toolkit on Gender-Sensitive Communication. Vilnius, EIGE.*
- Elmas-Atay S, Gerçek M (2021) İş-yaşam çatışmasının Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yeniden değerlendirilmesi: Kadın akademisyenler açısından nitel bir araştırma. *Balıkesir University the Journal of Social Sciences Institute*, 24:203-241.
- Eniç D (2021) The ways of prejudice reduction in COVID-19 pandemic in terms of intergroup contact theory. *OPUS-International Journal of Society Research*, 17:3336-3366.
- Enslar E (2021) Disaster patriarchy: How the pandemic has unleashed a war on women. *The Guardian*, June 1, 2021.
- Eğitim Reformu Girişimi (2008) *Eğitimde ve Eğitimle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. İstanbul, Eğitimde Reform Girişimi.*
- Euronews (2020) Domestic violence cases jump 30% during lockdown in France. *Euronews*, 28.3.2020.
- Evrensel (2020) TKDF'den vahim tablo: Koronavirüs günlerinde kadına yönelik şiddet yüzde 80 arttı. *Evrensel Gazetesi* , 9.4.2020.
- Farré L, Fawaz Y, González L, Graves J (2020) How The COVID-19 Lockdown Affected Gender Inequality In Paid And Unpaid Work In Spain. Bonn, Germany, IZA-Institute of Labor Economics.
- Fisher AN, Ryan MK (2021) Gender inequalities during COVID-19. *Group Process Interg Relat*, 24:237-245.
- Fortier N (2020) COVID-19, gender inequality, and the responsibility of the state. *Int J Wellbeing*, 10:77-93.
- Fuhrman S, Kalyanpur A, Friedman S, Tran NT (2020) Gendered implications of the COVID-19 pandemic for policies and programmes in humanitarian settings. *BMJ Glob Health*, 5:e002624.
- Graham-Harrison E, Giuffrida A, Smith H, Ford I (2020) Lockdowns around the world bring rise in domestic violence. *The Guardian*, 28.03.2020..
- Grierson J (2020) Domestic abuse killings 'more than double' amid COVID-19 lockdown. *The Guardian*, 15.04.2020.
- Gurin P (1985) Women's gender consciousness. *Public Opin Q*, 49:143-163.
- Haneef C, Kalyanpur A (2020) *Global Rapid Gender Analysis for COVID-19. Geneva, CARE International.*
- Herek GM, Capitanio JP (1999) AIDS stigma and sexual prejudice. *Am Behav Sci*, 42:1130-1147.
- Hingorani S (2020) Commentary: Isolated with your abuser? Why family violence seems to be on the rise during COVID-19 outbreak. *Channel News Asia*, 26.03.2020
- Huo Y (2020) Prejudice and discrimination. In *Together Apart: The Psychology of COVID-19* (Eds. J Jetten, SD Reicher, SA Haslam, T Cruwys): 113-118. London, Sage.
- Hupkau C, Petrongolo B (2020) Work, care and gender during the COVID 19 crisis. *Fisc Stud*, 41:623-651.
- Hutchins SS, Fiscella K, Levine RS, Ompad DC, McDonald M (2009) Protection of racial/ethnic minority populations during an influenza pandemic. *Am J Public Health*, 99:261-270.
- İlkkaracan İ, Memiş E (2020). COVID-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye'de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler. Ankara, UNDP.
- Jackson JJ, Weiss MA, Schwarzenberg AB, Nelson RM (2021) *Global Economic Effects of COVID-19. Washington DC, Congressional Research Service..*
- Jatmiko MI, Syukron M, Mekarsari Y (2020) Covid-19, harassment and social media: A study of gender-based violence facilitated by technology during the pandemic. *The Journal of Society and Media*, 4:319-347.
- Javed S, Chattu VK (2021) Patriarchy at the helm of gender-based violence during COVID-19. *AIMS Public Health*, 8:32-35.
- Kalayhoğlu Y (2020) Türkiye'de COVID-19 Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi. New York, UN Women.
- Kalayhoğlu Y, Öztürk AM, Bingüler Eker G (2020) The economic and social impact of COVID-19 on women and men: Rapid gender assessment of COVID-19 implications in Turkey. New York, UN Women.
- Kitchener C (2020) Women Academics Seem to be Submitting Fewer Papers During Coronavirus. 'Never Seen Anything Like It,' Says One Editor. *The Lily*, 24.04.2020.
- Klein N (2007) *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism. New York, Henry Holt Co.*
- Kocabaş A (2020) Eşitsizlik ve COVID-19. *Türk Tabipler Birliği COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. Abkara, Türk Tabipler Birliği.*
- Landivar LC, Ruppanner L, Scarborough WJ, Collins C (2020) Early signs indicate that COVID-19 is exacerbating gender inequality in the labor force. *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 6:doi: 10.1177/2378023120947997.
- Madgavkar A, White O, Krishnan M, Mahajan D, Azcue X (2020) COVID-19 and Gender Equality: Countering the Regressive Effects. New York, McKinsey Global Institute.
- Marques ES, Moraes CLD, Hasselmann MH, Deslandes SF, Reichenheim ME (2020) Violence against women, children, and adolescents during the COVID-19 pandemic: overview, contributing factors, and mitigating measures. *Cad Saude Publica*, 36:1-6.
- Mantouvalou K (2020) COVID-19 and gender-blind responses: key policies adopted across the UK and EU put many women at risk. *British Policy and Politics at LSE*, 2.4.2020.
- McMillen CW (2016) *Pandemics: A Very Short Introduction. Oxford, Oxford University Press.*
- Minello A, Martucci S, Manzo LK (2021) The pandemic and the academic mothers: Present hardships and future perspectives. *Eur Soc*, 23:82-94.
- Mittal S, Singh T (2020) Gender-based violence during COVID-19 pandemic: a mini-review. *Front Glob Women's Health*, 1:4.
- Nash M, Churchill B (2020) Caring during COVID 19: A gendered analysis of Australian university responses to managing remote working and caring responsibilities. *Gend Work Organ*, 27:833-846.

- National Women's Council (2020) Women's Experiences of Caring during COVID-19. Dublin, National Women's Council.
- Nesbitt-Ahmed Z, Subrahmanian R (2020) Caring in the Time of COVID-19: Gender, Unpaid Care Work and Social Protection. New York, UNICEF.
- Noman AHM, Griffiths MD, Pervin S, Ismail MN (2021) The detrimental effects of the COVID-19 pandemic on domestic violence against women. *J Psychiatr Res*, 134:111-112.
- Overall NC, Chang VT, Cross EJ, Low RS, Henderson AM (2021) Sexist attitudes predict family-based aggression during a COVID-19 lockdown. *J Fam Psychol*, 35:1043-1052.
- Öztürk Y, Üstünalan D, Metin B (2020) Pandemi sürecinde kadınların ev içindeki deneyimleri ve evde kalmanın duyguları. *Feminist Tahayyül*, 1:185-225.
- Padovani C, Raeymaeckers K, De Vuyst S (2019) Transforming the news media: Overcoming old and new gender inequalities. In *Digital Media Inequalities: Policies against Divides, Distrust and Discrimination* (Eds. J Trappel): 159-177. Gothenburg, Nordicom.
- Parkinson D, Zara C (2013) The hidden disaster: Domestic violence in the aftermath of natural disaster. *Aust J Emerg Man*, 28:28-35.
- Parlak S, Celebi Cakiroglu O, Oksuz Gul F (2021) Gender roles during COVID 19 pandemic: The experiences of Turkish female academics. *Gend Work Organ*, 28:461-483.
- Pattojoshi A, Sidana A, Garg S, Mishra SN, Singh LK, Goyal N, Tikka SK (2021) Staying home is NOT 'staying safe': A rapid 8-day online survey on spousal violence against women during the COVID-19 lockdown in India. *Psychiatry Clin Neurosci*, 75: 64-66.
- Petts RJ, Carlson DL, Pepin JR (2020) A gendered pandemic: Childcare, homeschooling, and parents' employment during COVID 19. *Gend Work Organ*, 28:515-534.
- Pinquart M, Sörensen S (2003) Differences between caregivers and noncaregivers in psychological health and physical health: a meta-analysis. *Psychol Aging*, 18:250-267.
- Piot P, Bartos M, Ghys PD, Walker N, Schwartländer B (2001) The global impact of HIV/AIDS. *Nature*, 410:968-973.
- Porter E (2003) Women, political decision-making, and peace-building. *Glob Chang Peace Secur*, 15:245-262.
- Power K (2020) The COVID-19 pandemic has increased the care burden of women and families. *Sustain: Sci Pract Policy*, 16:67-73.
- Qiu W, Rutherford S, Mao A, Chu C (2017) The pandemic and its impacts. *Health Culture Society*, 9:1-11.
- Quinn SC, Kumar S, Freimuth VS, Musa D, Casteneda-Angarita N, Kidwell K (2011) Racial disparities in exposure, susceptibility, and access to health care in the US H1N1 influenza pandemic. *Am J Public Health*, 101:285-293.
- Reichelt M, Makovi K, Sargsyan A (2021) The impact of COVID-19 on gender inequality in the labor market and gender-role attitudes. *Euro Soc*, 23(Suppl 1):228-245.
- Ribeiro KB, Ribeiro AF, Veras M, de Castro MC (2021) Social inequalities and COVID-19 mortality in the city of São Paulo, Brazil. *Int J Epidemiol*, 50:732-742.
- Rosenfeld DL, Tomiyama AJ (2021) Can a pandemic make people more socially conservative? Political ideology, gender roles, and the case of COVID 19. *J Appl Soc Psychol*, 51:425-433.
- Rutter PD, Mytton OT, Mak M, Donaldson LJ (2012) Socio-economic disparities in mortality due to pandemic influenza in England. *Int J Public Health*, 57:745-750.
- Safdar M, Yasmin M (2020) COVID 19: A threat to educated Muslim women's negotiated identity in Pakistan. *Gend Work Organ*, 27:683-694.
- Sancar S, Acuner S, Üstün İ, Bora A, Romaniuc L (2006) Bir de Buradan Bak. Cinsiyet Eşitsizliği Bir "Kadın Sorunu" Değil, Bir Toplum Sorunudur. Ankara, Kader.
- Sánchez OR, Vale DB, Rodrigues L, Surita FG (2020) Violence against women during the COVID 19 pandemic: An integrative review. *Int J Gynecol Obstet*, 180-187.
- Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (2020) COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. Diyarbakır, Sosyopolitik Saha Araştırmaları Merkezi.
- Soto-Perez-de-Celis E (2020) Social media, ageism, and older adults during the COVID-19 pandemic. *EclinicalMedicine*, 29:100634.
- Sultana A (2010) Patriarchy and women's subordination: A theoretical analysis. *Arts Faculty Journal*, 4:1-18.
- Tang V, Santiago A, Khan Z, Amaglobeli D, Dugarova E, Gifford K et al. (2021) Gender Equality and COVID-19: Policies and Institutions for Mitigating The Crisis. Washington DC, IMF.
- Taylor S (2019) *The Psychology of Pandemics: Preparing for The Next Global Outbreak of Infectious Disease*. New Castle, UK, Cambridge Scholars Publishing.
- Taylor M (2020) Data suggest female researchers fall behind during COVID-19. *Laboratory Equipment*, 20.05.2020.
- Telles LE, Valenca AM, Barros AJ, da Silva AG (2021) Domestic violence in the COVID-19 pandemic: a forensic psychiatric perspective. *Braz J Psychiatry*, 43:233-234.
- Tollefson J (1991) *Planning Language, Planning Inequality: Language Policy in the Community*. New York, Longman.
- Uhn C (2004) Gender inequality and patriarchal order reexamined. *Korea J*, 44:22-41.
- United Nations (2021) Pandemic Reveals Extent of Gender Inequality in World's Political, Social, Economic Systems, Says Secretary-General, and As Women's Commission Opens Session 15 March 2021. New York, United Nations.
- Usta J, Murr H, El-Jarrah R (2021) COVID-19 Lockdown and the increased violence against women: understanding domestic violence during a pandemic. *Violence Gend*, 8:133-139.
- Ünal B, Gülseren L (2020) COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23:89-94.
- Van Daalen KR, Bajnoczki C, Chowdhury M, Dada S, Khorsand P, Socha A et al. (2020) Symptoms of a broken system: The gender gaps in COVID-19 decision-making. *BMJ Glob Health*, 5:e003549..
- Van de Vijver FJ (2007) Cultural and gender differences in gender-role beliefs, sharing household task and child-care responsibilities, and well-being among immigrants and majority members in the Netherlands. *Sex Roles*, 57:813-824.
- Viglione G (2020) Are women publishing less during the pandemic? Here's what the data say. *Nature*, 581:365-366.
- Vincent-Lamarre P, Sugimoto CR, Larivière V (2020) Monitoring women's scholarly production during the COVID-19 pandemic. Available from <https://shiny.initiativesnumeriques.org/monitoring-scholarly-covid/> (Accessed 1.12.2021).
- White C, Nafilyan V (2020) Coronavirus (COVID-19) related deaths by ethnic group, England and Wales: 2 March 2020 to 15 May 2020. London, Office for National Statistics.
- Xue B, McMunn A (2021) Gender differences in unpaid care work and psychological distress in the UK COVID-19 lockdown. *PLoS One*, 16:e0247959..
- Yenilmez Mİ, Çelik OB (2020) Pandemics and domestic violence during COVID-19. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, 10:213-234.